

Lutz Seiler
KRUZO

Knjižna zbirka Horizont
Prevedel Štefan Vevar

Ureja Jana Bauer
Jezikovni pregled Katja Klopčič Lavrenčič

Oblikovanje naslovnice Emil Kozole
Ilustracija na naslovnici Vladimir Mičković

© Suhrkamp Verlag Berlin 2014
Vse pravice si pridržuje in z njimi upravlja Suhrkamp Verlag Berlin.

© za prevod: Fundacija S. Fisher po naročilu programa TRADUKI

Naslov izvirnika: KRUSO

Izdajatelj
KUD Sodobnost International, Ljubljana 2017
www.sodobnost.com

Tiskano v Sloveniji
Naklada 800 izvodov

traduki

traduki

Izdajo tega dela je podprla ustanova TRADUKI, literarna mreža, katere člani so Ministrstvo za Evropo, integracijo in zunanje zadeve Republike Avstrije, Ministrstvo za zunanje zadeve Zvezne republike Nemčije, Švicarska kulturna fundacija Pro Helvetia, KulturKontakt Austria (po nalogu Urada zveznega kanclerja Republike Avstrije), Goethe-Institut, Javna agencija za knjigo Republike Slovenije, Ministrstvo za kulturo Republike Hrvaške, Resor za kulturo Vlade Kneževine Liechtenstein, Kulturna fundacija Liechtenstein, Ministrstvo za kulturo Republike Albanije, Ministrstvo za kulturo in informiranje Republike Srbije, Ministrstvo za kulturo Republike Romunije, Ministrstvo za kulturo Črne gore, Leipziški knjižni sejem in fundacija S. Fischer Stiftung.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

821.112.2-311.2

SEILER, Lutz, 1963-
Kruzo / Lutz Seiler ; [prevedel Štefan Vevar]. - Ljubljana : KUD
Sodobnost International, 2017. - (Knjižna zbirka Horizont)

Prevod dela: Kruso

ISBN 978-961-6970-85-3

292236800

Lutz Seiler

Kruzo

Roman

Prevedel Štefan Vevar

Sodobnost International
Ljubljana, 2017

luna brez las. Videl je, kako je stari odcapljal nazaj k svoji omari, jo odprl in zlezel vanjo, da bi zaspal, in Eda je gib, s katerim se je možakar zvil vase in se odvrnil od sveta, za trenutek tako prevzel, da si je zaželel leči k njemu.

“Vozovnico, prosim.”

Že drugič so ga preverjali. Morda zaradi dolgih las ali pa zaradi obleke, težkega usnjenega jopiča, ki ga je Ed podedoval od strica, motoristične jope iz petdesetih let, impresivnega oblačila z velikanskim ovratnikom, mehko podlogo in velikimi usnjenimi gumbi, ki so ga poznavalci nosili kot Thälmannov jopič (izraza niso uporabljali prezirljivo, prej v mitološkem pomenu) – morda zato, ker je delavski voditelj na vseh zgodovinskih filmskih posnetkih nastopal v zelo podobnem jopiču. Ed se je spominjal: valujoča množica ljudi, Thälmann na podiju, njegov naprej in nazaj valujoči trup, njegova visoko dvignjena valujoča pest, zmeraj ga je premagalo, ko je gledal te stare posnetke, ni se mogel upreti, prej ali slej so ga oblile solze ...

Počasi je izvlekel majhen, že pomečkan košček papirja. Pod glavnim napisom NEMŠKE DRŽAVNE ŽELEZNICE so bili v različnih, tanko obrobljenih okvirčkih odtisnjeni cilj, dan, cena in število kilometrov. Njegov vlak je odpe-ljal ob treh in osemindvajset minut.

“Kaj pa boste počeli na Vzhodnem morju?”

“K prijatelju se peljem,” je ponovil Ed. “Na počitnice,” je dodal, ker se prometni policist tokrat ni odzval. Kakor koli že, Ed je spregovoril s trdnim (Thälmannovim) glasom, čeprav se mu je “na počitnice” še v istem trenutku zazdelo nekaj povsem zgrešenega in neverodostojnega, skoraj trapastega.

“Na počitnice, na počitnice,” je ponovil prometni.

Govoril je z glasom, kakor da bi kaj narekoval, in siv mikrofon, ki ga je, pripetega z usnjenim pasom, nosil na levi strani prsi, je tiho zaprasketal.

“Na počitnice, počitnice.”

Očitno je ta edina beseda zadoščala; v njej je bilo vse, kar je bilo o njem treba vedeti. Vse o njegovi slabosti in zlaganosti. Vse o G., njegovem strahu in njegovi nesreči, vse o njegovih dvajsetih okornih pesmih iz trinajstih poskusov v sto letih in vse o dejanskih razlogih za njegovo potovanje, kakor ni tega Ed doslej niti sam do kraja razumel. Videl je centralo, pisarno prometne policije, nekje visoko zgoraj, nad jekleno konstrukcijo te junijske noči, plavičasto modro kapsulo, ki je zastekljena in umetelno obložena z linolejem prečila neskončni prostor njegove slabe vesti.

Bil je zelo utrujen in prvič v življenju se mu je zazdelo, da je na begu.

Trakl

Samo trije tedni so minili, odkar ga je dr. Z. vprašal, ali bi se mu morda dalo (uporabil je prav to formulacijo), da bi svojo diplomsko nalogo napisal o ekspresionističnem pesniku Georgu Traklu. "Pozneje bi se lahko morda tudi kaj več izcimilo iz tega," je pristavil Z., ponosen na privlačno ponudbo, ki je očitno ni mislil povezati z nobenim drugim pogojem. V njegovem glasu tudi ni bilo nikakršnega prizvoka, nobene geste sočutja, ki je Edu sicer že več kot le enkrat zadrnila grlo. Za dr. Z. je bil Ed v poglavitnem tisti študent, ki je znal na pamet povedati vsako obravnavano besedilo. Tudi če se je pri tem zalezal v najbolj odročni kot seminarskega prostora in so mu temni, do ramen dolgi lasje silili na obraz, se je naposled zmeraj oglasil in govoril hlastno in poglobljeno v čisto izpiljenih stavkih.

Dve noči Ed skoraj ni spal, da bi o Traklu prebral vse, kar je bilo na voljo v inštitutski knjižnici. Traklovo literaturo in dela o njem so hranili v zadnji od ozkih, med seboj povezanih prehodnih sob, kjer si praviloma ostal sam in te nihče ni motil. Majhna pisalna miza je stala pod oknom s pogledom na majhen vrt in na brezoblično, s pajčevino prepreženo uto na zadnjem dvorišču, kamor se je čez dan umikal hišnik inštituta. Tam je najbrž tudi stanoval, o možakarju so krožile najrazličnejše govorce.

Knjige so stale visoko zgoraj, skoraj pod stropom, brez lestve ni šlo. Ed se je, ne da bi jo prestavil od *T* k *Tr*, povzpел po njej. Potem se je nerodno nagnil na stran in jemal s police knjigo za knjigo. Lestev je nemirno nihala, njeni jekleni kavljji so svareče žvenkljali po tirnici, na katero je bila obešena, a Edu ni šlo do živega. Še bolj se

je z vsem trupom nagnil k Traklu, pa potem še malo in še malo. V tistem trenutku je tisto začutil, prvikrat začutil.

Zvečer, ko je sedel za pisalno mizo, je pesmi polglasno govoril predse. Vsak zven besede se je zлил s podobo velike hladne pokrajine, ki ga je povsem prevzela; bele, rjave, modre, ene same skrivnosti. Delo in življenje Georga Trakla. Študenta farmacije, vojaškega lekarnarja, morfina in uživalca opija. Ob njem je na svojem z rjuho pokritem stolu ležal Matthew in spal. Kdaj pa kdaj je maček zasukal uho proti njemu, včasih tudi trznil z njim, krepko in večkrat zapored, kakor da bi bil stari stol pod tokom.

Matthew – ime mu je dala G. Našla je živalco v zračnem jašku na dvorišču, majhen, mijavkajoč puhast klobčič, komaj večji od teniške žogice. Dve ali tri ure je čepela ob jašku, preden je živalco končno zvalila ven in jo odnesla gor. Vse do tega dne mu ni bilo jasno, kako je G. prišla na to ime, in tega tudi ne bo nikoli izvedel, razen če bi mu to povedal maček, nekoč pač.

Ed se je izognil vsem poskusom, da bi si pustil pomagati. Obiskoval je seminarje in polagal izpite, od katerih bi ga predstojnik oddelka z veseljem odvezal. Razumevajoči nagib njegove velike glave, dobrotljivo valoviti lasje, beli in sijoči, dlan na Edovi roki, ko ga je na stopnišču inštituta potegnil na stran, predvsem pa: njegov zametni glas, da bi se mu Ed najraje kar prepustil ... Ampak z znanjem se Ed ni mučil. In tudi z izpiti ne.

Vse, kar je v tem času prebral, se mu je vtisnilo v glavo, kar samo od sebe in dobesedno, vsaka beseda po vrsti, vsaka pesem in vsak komentar, vse, kar mu je prišlo pred oči, medtem ko je sam sedel doma ali pri svoji mizi v zadnjem prostoru knjižnice in boljčal v hišnikovo uto. Njegovo življenje brez G. – bilo je skoraj nekakšna hipnoza. Ko se je čez nekaj časa predramil iz nje, mu je vse, kar je

prebral, rojilo po glavi. Študij je bil droga, ki ga je pomirjala. Bral je in pisal, citiral in recitiral in glasovi sočutja so se čez čas unesli, poskusi pomoči potihnili, zaskrbljeni pogledi so se otajali. Pri vsem pa ni Ed nikoli nikomur spregovoril o tem, ne o G. ne o svojem položaju. Samo ko je bil doma, je govoril, nenehno si je nekaj besedičil v brk, in govoril je kajpada z Matthewom.

Po svojih prvih dneh s Traklom je Ed obiskoval samo še učne ure pri dr. Z. Liriko baroka, romantike, ekspresionizma. Po študijskem načrtu to ni bilo dovoljeno. Obstajali so sezname prisotnosti in vpisi v indekse. Dejstva, na katera se tudi dr. Z. ni mogel dolgo požvižgati. Po svoje je bil Ed še vedno zaščiten. Redko se je zgodilo, da bi skušal kakšen študijski kolega namesto njega poprijeti besedo. Rajši so mu prisluhnili, s strahom in hkrati prevzeti, kakor da bi bil Ed eksotično bitje iz živalskega vrta človeške nesreče, obdanega z vodnim jarkom strahospoštovanja.

Po štirih letih v istem letniku so si vsi ustvarili stvarno podobo: G. in Ed vsako jutro z roko v roki na parkirišču pred inštitutom; G. in Ed v dolgem, nežnem, nepopustljivem objemu, medtem ko se predavalnica počasi polni; G. in Ed in scene med njima zvečer v Caféju Corso (najprej je šlo za nekaj, potem za *vse*) in nato, pozno ponoči, nebrzdane, zanesene pomiritve, zunaj na ulici, na postaji tramvaja. A šele potem, ko je odpeljal zadnji voz in sta morala peš domov, tri postaje do Rannischer Platza in od tam še kos poti do njunih vrat. Medtem pa je tramvaj prevozil še zadnje ovinke na svoji zadnji vožnji skozi mesto in je peklensko tuljenje in cviljenje jeklenega podvozja kot znanilec poslednje sodbe paralo noč nad Hallejem.

Ed, mu je pravila G., včasih tudi Edsch ali Ede.

Ed se je kdaj pa kdaj (vse pogosteje) povzpел na lestev, da bi tisto začutil. Temu je pravil *snov pilotov*. Najprej

šklepetavo udarjanje kavljev. Potem omamljajoči tokovi, groza, ki mu je šla do kosti, v ledja – napetost je popustila. Zaprl je oči in globoko zadihal. Bil je pilot v svoji kapsuli, visel je v zraku, na svileni nitki.

Pred hišnikovo uto je že nekaj dni cvetel bezeg. Bezgov grm je poganjal natanko pod hišnim pragom. Pajčevina med podboji vrat je bila pretrgana, njeni končiči so se zibali v vetru. Možakar je doma, je pomislil Ed. Včasih ga je videl laziti po zaraslem vrtu ali pa negibno postaviti zdaj tu zdaj tam, kakor da nekaj vleče na ušesa. Ko je vstopil v svojo kočo, je to storil zelo previdno, z razširjenimi rokami. Vseeno je že pri prvem koraku zažvenketalo, notri je po tleh ležalo morje steklenic.

Po eni od zgodbic je bil hišnik nekoč habilitiran in je delal v tujini, celo v nekem "NSW", nesocialističnem gospodarstvu, je bilo rečeno. Zdaj je spadal h kasti izvrženih, ki so živeli svoje lastno življenje, vrt in kočica sta bila del drugega sveta. Ed si je skušal predstavljati, kaj moški je za zajtrk. Nič mu ni prišlo na misel, potem pa je nekoč zagledal majhen camembert ("Rügenski kopalec"), ki ga je hišnik na oguljeni leseni deščici rezal na majhne, za usta pravšnje četrtine. Koščke sira je nabadal na konico noža in jih drugega za drugim nosil v usta. Drugi si težko predstavljajo, da osamljeni ljudje sploh kaj jedo, je pomislil Ed. Zanj pa je bil hišnik edini resnični človek v tem času, samotni in zapuščen kot on sam. Za begajoč trenutek ni vedel, ali se ne bi raje zatekel v zavetje hišnika in njegove kočice kakor pa pod krila dr. Z.

Ob 19. uri se je inštitutska knjižnica zapirala. Ko se je vrnil domov, je takoj nahranil Matthewa. Dal mu je kruha, na rezine narezano klobasico in malo mleka. Prej je bila to naloga G. Naj je Ed še tako vestno skrbel za Matthewa, mu ves čas sploh ni prišlo na misel, da mačke

za preživetje ne potrebujejo mleka, temveč vodo. Zato se je čudil, da je živalca začela stikati po samozalivalnem loncu z limonovcem, brž ko je odšel iz sobe. Kot prikovan je stal v kuhinji in poslušal šume. Škrabljanje in štropotanje kamenčkov iz lonca na omaro in od tam na podnice. Ni mogel drugega, kakor vleči na ušesa. Ni mogel verjeti, da so te stvari del njegovega življenja – da se njemu, prav njemu, vse to dogaja.

Matthew

Ampak na predvečer Edovega štiriindvajsetega rojstnega dne Matthewa ni bilo nikjer. Ed je pozno v noč bral za seminar o Brockesu pri dr. Z.: “Ko sem in tja korak me vodi / v senčini svojega drevesa ...” Naposled je za mizo zaspal. Zjutraj je odšel na inštitut, prek Rannischer Platza do tržnice in po Ulici bosonogih menihov naprej proti univerzi. Na ozki temni ulici je stal Merseburger Hof, kamor je Ed zavil pred predavanji, da bi popil kavo. Zamaščene besede na hrbtni strani jedilnega lista (morda izvleček iz starejše kronike) so pripovedovale, da se je Ulica bosonogih menihov prej imenovala Pri bratih, potem Pri manjših bratih in pozneje Pri bosonogih – ob nenavadnem razvrednotenju so Eda obšli občutki notranje povezanosti z njo.

Popoldne Matthewa še vedno ni bilo in začel ga je klicati. Najprej spodaj na dvorišču, potem skozi okno, a drobnega, očitajočega glaska, s katerim se je živalca ponavadi odzvala, ni bilo.

“Matthew!”

Zadah dvorišča: Bilo je, kakor da inhalira staro, že s plesnijo posejano žalost. Žalost iz trohnobe in premoga, ki je domovala v vrsti podrtih lop na drugi strani in ki so jo ves čas oddajale v njih zasute, za vedno pokopane reči. V hiši so večidel stanovali *bunati*, kemijski delavci iz Kemičnega kombinata Buna, ki je stal na južni strani mesta. Bunati – Ed se je spominjal, da so se delavci sami tako imenovali; besedo so kot nekaj samoumevnega in ne brez ponosa jemali v usta, kakor človek pač rad poudarja pripadnost narodu z znano zgodovino, plemenu,

v katerega se narodi in o katerem si je gotov, da bo še dolgo, dolgo obstajalo.

“Matthew!”

Nekaj časa je Ed stal ob odprtem oknu in prisluškoval podganam. Pomislil je: ‘rojstni dan, moj rojstni dan’ in znova začel klicati: “Matthew!” Da bi ostal neviden, je ugasnil luč. Na nasprotni strani, na hribu nad brežino, je stala nizka, razpotegnjena opečnata zgradba doma za starejše občane. Odkar je klical, so bila okna barake obljudena. Videl je sprane barve srajc in pletenih jop in sive, v neonski luči bleščeče se glave – stare je zmeraj zanimalo vse na dvorišču, še zlasti ponoči. Pogosto je trajalo nekaj sekund, da so spet ugasnili svoje stropne luči. Ed je opazoval vijoličaste odseve neonk in si predstavljal, kako stojijo tam v temi, tesno drug ob drugem, in kako tisti zadaj puhajo onim pred sabo, svojo zatoхло, gnilo sapo za vrat. Morda pa je kdo od njih videl Matthewa? In se zdaj tiho (najprej tiho, potem glasneje in nato spet pridušeno, da ne bi vznemirili dežurnih) pomenkujejo o tem, ali in kako naj dostavijo svoje skrivno obvestilce.

Dva dni pozneje je še vedno klical. Najprej mu je bilo glasno klicanje neprijetno, potem pa sploh ni mogel več odnehati. Vsako uro je nekaj časa vpil na dvorišče, mehanično, skoraj nezavedno, z obrazom, pomrznjenim od nočnega zraka, masko, ki se mu je zarasla pod konice las. Sočutje v hiši je do dna izčrpal. Okna so se odpirala in zapirala, slišati je bilo kletvice, v hallejevskem narečju ali pa bunatske. Zvonili so pri njegovih vratih ali razbijali po njih.

“Matthew! Klobasica! Mlekec!”

“Vtakni si že nekam tisto klobaso, ti gnusoba, da bomo končno lahko spali!”

Junjski večeri so bili hladni, toda Ed je zdaj puščal okno odprto. Ne da bi opazil, se je najprej čisto malo, potem pa vse bolj nagibal čez nizko, zaradi varnosti z železnim drogom nadzidano okensko polico. Naposled se je z obema rokama kot telovadnega orodja oklenil zarjavelega droga in trup počasi spustil na dvorišče:

“Matthew!”

Glas mu je pridobil globino, zvenel je čisteje in močneje, njegov “u” je potemnel in zvonko zadonel.

“Met-juuu!”

Notri, nekje daleč za njim, so mu konice prstov pople savale po linoleju, okrog zadnjih nastavkov hrbtenice pa se mu je začela pretakati *snov pilotov*, v povsem neznan, z ničimer primerljivi meri. Polotila se ga je prijetna otrdelost, ne, bilo je veliko več, bilo je poželenje, ki ga je ohromilo, od glave do pet –

Meeet-juuu!

Telo mu je plavalo ali lebdelo. Vpikal je tople, žametno mehke odtenke odmeva na dnu, vse tuje na njem je izginilo. Še enkrat je previdno zajel zrak in začel klicati in zlahka je zadel pravi ton, ki je dvorišče in temo in ves svet, ki je obkrožal Halle an der Saale, povezal v eno samo mehko utripajočo celoto, v katero ga je vleklo in kamor se je bil naposled tudi povsem pripravljen potopiti –

“Matthew!”

Kot zadet se je Ed od okna pognal nazaj v sobo. Dva koraka je še zmoget, potem je klecnil in se zvrnil na tla. Bil je Matthew, njegov glas. Ogorčeno, užaljeno vreščanje ali cviljenje, kakor oglašanje nenaoljenega tečaja, vrat med tostranstvom in onstranstvom, ki so se s treskom zaloputnila, ga prestregla in ga, preden je padel – preletel prvo, drugo, tretje nadstropje – zalučala nazaj. Temnilo se mu je pred očmi, moral se je nadihati zraka in ga spet

izdihati, neopazno, kakor da sploh ne diha zares, kakor da sploh ne diha več.

Čez čas se mu je posrečilo odmakniti dlani z oči. Pogled mu je legel na odprto okno.

Mačka tam se ni ganila.

Sploh je ni bilo tam.

Ko je tonil v sen, se je nadenj sklonila G. Bila je čisto blizu in je s prstom kazala na svoja napol odprta usta. Pri tem je raztegnila ustnice in prižela konico svojega malega, bleščечеge se jezika za sprednje zobe, ki so se ji malce poševno, kot drsniki snežnega pluga, stikali med seboj. "Matthew, recite Ma-tthew."

Skušal se je izmazati in je vprašal, ali imajo vse učiteljice angleščine v ustih takle mali snežni plug, ki se mu tako dobro prilega še jezik.

G. je odkimala in mu potisnila kazalec v usta.

"Edgar Bandler, se tako pišete? Edgar Bandler, štiriindvajset let? Kaj pa je narobe z vami, Ed? Mislite, da je vaša hiba prirojena? Potem pač recite *thanks*."

"Thanks."

"Recite *both of us*."

"Both of us."

Prst v ustih je zdaj oživel in mu vse razložil. Vse, kar mu je manjkalo.

"In zdaj še enkrat *both of us* in potem dokler boste zmogli, prosim."

"Both, both ..."

Togo kot majhna črna sfinga je Matthew obsedel ob postelji, da bi se nagledal, kako bo Ed počasi, zelo počasi, tako kot je bilo G. najbolj všeč, po milimetrih prodril vanjo.